

MOLLA DAVUTZADE
MUSTAFA NAZIM
ERZURUMİ

RÜYADA TERAKKİ

VE MEDENİYET-İ İSLAMİYİYİ RÜYET

ROMAN

Açıklamalı Orijinal Metin

♥ can
miras

MOLLA DAVUTZADE
MUSTAFA NAZIM ERZURUMİ

RÜYADA TERAKKİ
VE MEDENİYET-İ
İSLAMİYEYİ RÜYET

Can Miras

Rüyada Terakki ve Medeniyet-i İslamiyeyi Rüyeyt, Molla Davutzade Mustafa Nazım Erzurumi

© 2021, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Kader Matbaası, 1329 (1913)

Latin harfleriyle 1. basım: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2012

Can Yayınları'nda 1. basım: Eylül 2021, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Mustafa Çevikdoğan

Çevrimyazı: Engin Kılıç

Düzeltili: Mert Tokur

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Sanat yönetmeni: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak tasarımı: Bilal Sarıteke / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Türkmenler Matbaacılık Reklam San. ve Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. No: 16-18

Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 43087

ISBN 978-975-07-5259-9

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza, No: 9/25, Sarıyer / İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750752599

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

MOLLA DAVUTZADE
MUSTAFA NAZIM ERZURUMİ

RÜYADA TERAKKİ
VE MEDENİYET-İ
İSLAMİYEYİ RÜYET

Çevrimyazı

Engin Kılıç

ROMAN

♥can

MOLLA DAVUTZADE MUSTAFA NAZIM ERZURUMİ hakkında çok az bilgi bulunmaktadır. 19. yüzyılın son bölümü ile 20. yüzyılın ilk on yıllarında yaşadığı bilinmektedir. Babiâli Caddesi civarında Osmanlı Âsâr-ı Vatan Fabrikası'nı kurmuştur. Bu fabrikada çeşit boyalar üretmiş, Avrupa'dan ithal edilen ürünlerin Türkiye'de de üretilmesi için çalışmalar yapmıştır. On dört yıl boyunca kendini laboratuvarına kapatıp teknolojik icatlar üzerine kafa yormuştur. *Asr-ı Hazıra İçin Hutbe*, *Firaklı Hutbe* ve *Edeb-i Elhan* yazarın diğer eserleridir.

Önsöz

Molla Davutzade Mustafa Nazım Erzurumi'nin 1913 tarihli *Rüyada Terakki ve Medeniyet-i İslamiyeyi Rüyet* başlıklı anlatısı Türk ütopya edebiyatının bilinmeyen ve erken örneklerinden biri olarak dikkat çekicidir. Kitap gibi yazarı hakkındaki bilgilerimiz de son derece sınırlıdır. 1912 tarihli bir başka kitabının, *Asr-ı Hazıra İçin Hutbe*'nin kapağında Mustafa Nazım'ın "Babıâli Caddesi'nde, Orhanbey Hanı'nda, Osmanlı Asar-ı Vatan Fabrikası Sahibi" olduğunu öğreniyoruz ki metindeki birçok ayrıntıyı yazarın bu iş tecrübesiyle ilişkilendirmek mümkündür.

Bu eser, türsel bakımdan ilgi çekici özellikler gösterir. Nitekim metnin kapağında bir "içindekiler" bölümü olması, burada kitabın "fen, sanat, ticaret ve ziraat – usul, kurallar, tertip, görgü – ahlak, adap ve iyi ilişkiler – akıl yürütmeler, tartışmalar ve düşünceler" gibi birbirinden çok farklı olgulardan ve daha da ileri giderek "elden geldiğince her ilimden, her fenden" bahsetmeyi vaat eden "eğlenceli, faydalı bir kitap" olarak sunulması, türsel bir sınıflandırmaya direnç gösterecek bir metinle karşı karşıya olduğumuzu gösteriyor. Nitekim bir kurmaca olmakla birlikte metni roman, hikâye gibi geleneksel edebî türler çerçevesine yerleştirmek mümkün değildir. Eser bu dönem ütopyalarının hemen hepsinde gördüğümüz gibi klasik edebiyatın türlerinden biri olan "habname" geleneğine uygun olarak bir rüya biçiminde kurgulanmıştır, dolayısıyla eski gelenekle bir devamlılık ilişkisinden söz etmek mümkündür. Ama bir yandan da Thomas More'un *Ütopya*'sıyla başlayan bir uzlaşımın klasik ütopyaların pek çoğunda tekrarlanan formüllerini kulla-

nır: Zamansal ve/veya mekânsal bir mesafe oluşturmak yani ütöpik anlatıyı geçmişte veya gelecekte yaşanan bir zaman dilimine ve/veya farklı bir coğrafyaya yerleştirmek, tıpkı okurlar gibi bu yeni dünyayı bilmeyen başkahramana yol gösteren bir rehber eşliğinde bu dünyayı gezerek tanıtmak. Burada da bu formüle uygun olarak rüyaya dalan “ben-anlatıcı”nın rüyasında dört yüzyıl önce yaşamış büyük dedesi Molla Davut’la karşılaştığını ve onun rehberliğinde geleceğin İstanbul’una gittiklerini görürüz. Dede torun bir yandan şehri gezerken bir yandan da orada hüküm süren ileri medeniyetin ayrıntılarını ve o medeniyeti mümkün kılan “geleceğin tarihi”ni aktarırlar. Bu çerçevede metni türsel olarak bir “ütöpik anlatı” şeklinde sınıflandırmak en doğrusu olacaktır.

Ütopyaların bir siyasi pozisyonu ya da programı kurmacalaştırmaları ilkesine paralel olarak *Rüyada Terakki ve Medeniyet-i İslamiyeyi Rüyet*’te gayet radikal bir siyasi ve ideolojik tutum benimsenir. Yazarın temel ideolojik yönelimi İslamcılıktır. Bununla birlikte metinde Osmanlıcılığın ve farklı tonlarıyla Türkçülüğün de izlerini görmek mümkün olur. Dolayısıyla o döneme ait birçok metinde olduğu gibi burada da bu farklı ve bazı bakımlardan birbirleriyle çelişen ideolojilerin seçmece bir tavırla harmanlandığına şahit oluruz. Metinle ilgili altı çizilmesi gereken en önemli noktalardan biri de benimsenen siyasi tutumun temel referans noktasının Balkan Savaşları’nda yaşanan hezimet oluşudur. Balkan Savaşları, hem 1913’ü önceleyen dört yüzyıl boyunca benimsenen, deyim yerindeyse “emperyal siyasaların” içerdiği hataların vahim bir sonucu olarak sunulur hem de 1913’ü izleyen dört yüzyıl boyunca inşa edilen güçlü ve zengin ütöpik Türkiye’nin itici gücü olan bir “kurucu felaket” olarak. Balkan Savaşları’nın yol açtığı büyük kayıpların neden olduğu entelektüel ve toplumsal travma, utanç ve yenilmişlik duygusu, eserin bütününe sinmiş olan rövanşist öfkenin de kaynağıdır denebilir.

Kıscacası *Rüyada Terakki ve Medeniyet-i İslamiyeyi Rüyet* tahayyül ettiği ideal toplumu ince ve hayli ilginç ayrıntılarla betimleyen, bugünden o güne nasıl ulaştığını/ulaşılacağını açıklama çabası gösteren, yazıldığı dönemde görülmemiş kimi uygulamaları ayrıntılandıran ve okurlarında böyle bir toplum yaratma yönünde arzu uyandırma kaygısı güden bir eser ve bu

yönleriyle döneminde yazılan benzer eserler arasında “en ütöpik” anlatılardan biri olarak nitelendirilebilir. İçeriği ve yansıttığı ideoloji bakımındansa çözümlenin ve yok oluşun eşliğinde olan bir siyasi ve toplumsal yapıyı yeniden ayağa kaldıracak bir program önerisi içerir; 20. yüzyıl tarihyazımında Birinci Dünya Savaşı’nın ve özellikle Kurtuluş Savaşı’nın gölgesinde kalmış olan Balkan Savaşları’nın yarattığı ağır travmanın etkilerini hissetmemizi sağlar; o konjonktür içinde geleceğe yönelik olarak beslenen arzuları, güçlü, nüfuzlu, zengin bir Türkiye idealini gözler önüne serer. Boğaz’ın üzerine köprü, yoğun yapılaşma, yoğun sanayileşme, nüfusu arttırma, gayrimüslimlerle ilgili politikalar gibi, bazıları bugünün koşullarında tepkilerle karşılanan ama 20. yüzyıl boyunca neredeyse bütün iktidarlarca benimsendiğini gördüğümüz kimi tercih ve uygulamaların hangi bağlam ve koşullarda ortaya çıktığının ipuçlarını da bu metinde bulmak mümkündür. Dolayısıyla “en siyasi edebi tür” olarak da tanımlanan ütopyaların Türk edebiyatındaki nadir örneklerinden biri olarak bu kitap, önerdiği devlet ve toplum modeliyle edebiyat kadar siyaset bilimi, tarih, sosyoloji, ekonomi ve benzeri disiplinler için de ilgi çekici bir perspektif ortaya koymaktadır.

Metnin yayıma hazırlanma süreciyle ilgili birkaç noktanın da altını çizmekte yarar var. Bu kitap *Rüyada Terakki ve Medeniyet-i İslamiyeyi Rüyeyet*’in transliterasyonunu içeriyor. Çalışmaya kaynaklık eden kitap, eserin 1913 tarihli ilk ve tek baskısıdır, o baskıdan sonra ilk kez bu kitapla okurların önüne çıkmaktadır.

Orijinal metnin Latin harflerine aktarımında aşağıdaki kurallar izlenmiştir:

Metnin hazırlanmasında bugünkü Türkçe yazım esas alınmıştır. Orijinal metnin yazımında, kural olarak, uzun seslilere uzatma işareti (şapka) konmamış, sadece anlam karışıklığı yaratabilecek durumlarda uzunluk gösterilmiştir, vakıf-vâkıf, hakim-hâkim gibi. Aynı şekilde ayın ve hemzeler de anlam karışıklığı yaratmadıkça gösterilmemiştir.

Orijinal metnin (yinelenen kelimeler arasına virgül koymak gibi ya da “gidebilir mi?yiz” gibi) ilginç uygulamalar içeren noktalama işaretleri de bugünkü kurallara uygun olarak değiştirilmiştir. Dilin gelişiminde noktalamanın da bir tarihi

olduğunu göstermek ve o dönemde Türkçede bu işaretlerin ne biçimde kullanıldığını örneklemek açısından noktalama işaretlerini aynen korumak da bir seçenek olabilirdi ancak bunun okumayı ciddi biçimde zorlaştırdığı görüldüğünden bu seçenek tercih edilmemiştir.

Eski harfli orijinal metinde dizgi hatası olduğu açıkça belli olan hataların düzeltilmiş biçimi ve okunamayan kelimeler köşeli parantezle gösterilmiştir.

Yararlanılan kaynakların başlıcaları Türk Dil Kurumu'nun sözlük ve yazım kılavuzu ile Mehmet Kanar'ın *Örnekli Etimolojik Osmanlı Türkçesi Sözlüğü* (İstanbul: Derin Yayınları, 2003) ve Mustafa Nihat Özön'ün *Büyük Osmanlıca-Türkçe Sözlük*'üdür (İstanbul: İnkılap Yayınları, 1989).

Engin Kılıç

Rüyada Terakki ve Medeniyet-i İslamiyeyi Rüyat

Muharriri ve Muabbiri
Molla Davutzade Mustafa Nazım Erzurumi

İşbu rüyadan gaye ve maksat:
Vatan ve milletin selamet-i terakki ve tealisini temindir.

Mündericatı:

Fen, sanat, ticaret ve ziraat – usul, kavaid, tertip, görgü
– ahlak, adab ve hüsn-i rabita – muhakemat, münakaşat
ve muvazenat – her ilimden, her fenden alakadrilkifaye
bâhis eğlenceli, istifadeli bir kitaptır.

Rüyanın mündericatı gittikçe tatlılaşacaktır.

Muharrir
Mustafa Nazım

Kader Matbaası
Dersaadet Sultanhamam
1329

Bu defa Rumeli'de vuku bulan muharebat-ı fecia bütün biz Osmanlıların, biz Müslümanların kalbimizi, vicdanımızı dilhun etti. Ehlisalibin memleketimiz hakkında öteden beri perverde edegeldiği amal-i harisane saikasıyla başlanılan ve yedi aydan beri devam eden bu kanlı muharebelerin her gün birer suretle tevlit ettiği silsile-i vukuat-ı elime kuvve-i müfekkiremizi bozmuş, beynimizi adeta törpüleyerek aşındırmış, ıstırahat-ı vicdaniyemizi tahammül-fersa bir dereceye getirmiş, adeta ne yapacağımızı şaşirtmiştir.

Bir gün kalbim son derece mahzun, hiddetimin şiddetinden asabım fevkalade mütezeldildi. Kuvve-i muhakemem karanlık fırtınalar içinde boğuluyor, gözlerim hiçbir tarafta bir tarik-i selamet, bir rah-ı ümit görmüyordu. Sabır ve itidalimi kaybediyordum.

Bu halin şu suretle devamı benim için iyi bir netice vermeyeceğini hissederek müteessir, mağmum bir halde uzletgâh-ı sükûnuma çekildim. Orada kendi kendime bir müddet söylendim. Adeta hiddetli hiddetli bağırđım çağırđım, ah vah ettim. Ağladım, ağladım: O derece ki asabımda bir gevşeklik, vücudumda bir kesiklik, kuvve-i müfekkiremde bir uyuşukluk hissetmeye başladım. Nihayet beni bir baygınlık ihata etti. Artık ihtiyarım elimden git-

miş, gözkapaklarım gayriihtiyari kapanmıştı. Derin derin bir hab-ı gaflete dalmıştım:

Bu esnada kendimi yüksek bir dağın zirvesinde buldum. Elimde bir dürbün olduğu halde etrafı seyr ü temaşa ediyordum. Gayet uzakta gözüme büyük bir ağaç ilişti. Altında büyük bir cemaat oturmuş, musahabe ediyorlardı. O cemaati görmek, ahvallerini anlamak arzusu- na mağlup oldum. O tarafa doğru yürümeye başladım. Bir müddet yürüdüm. Elli hatve kadar yaklaştığım zaman ağacın gayet cesim, saye-endaz bir kestane ağacı olduğunun farkına vardım. Biraz daha yürüdüm. Nihayet ağaca yaklaştım. Sâkını kendime siper ittihaz ederek te- vakkuf ettim. Cemaatten beni kimse görmüyordu. Yorulmuş- tum. Sâkın arkasında oturdum. Cemaatin ahvali- ni tetkik ve teccessüse başladım.

İri vücutlu, temiz elbiseli, başları kavuklu, nurani yüzlü birtakım zevat-ı kiram halkavari dizilmiş, başlarını önlere eğmiş oldukları halde halkanın ortasında bulun- nan daha nurani yüzlü, daha sevimli, gayet tatlı sözlü bir hatibin söylemekte bulunduğu sözleri kemal-i huşu ve huzuyla dinliyorlardı. Ben de kulak kabartarak dinleme- ye başladım.

Hatib-i selaset-beyan diyordu ki:

“Eğer dünyada bir şey kazanırsanız ona mağrur ol- mayınız. O şeyin esasını daima adl ü insaf dairesinde muhafazaya bezl-i ihtimam ediniz ki ilelebet payidar olsun.

Cenabı Hallak insanları, çalışarak hakkı görmek, tehzib-i ahlak ederek ifa-yı ubudiyet eylemek, dünyayı mamur, abadan eyleyerek tarik-i tekemmülatta ziruh ve gayr-i ziruh bilcümle mahlukata hâkim olmak istidadıy- la halk buyurmuştur.

İnsanlar hakkaniyeti muhafaza hususunda her ferd-i âkil gibi bir hükümdar-ı kaviyü'l-iktidardır. Mükâfat ve

mücazatlarını iyi ve fena cereyana kapılmakla; maahaza kendi efal ve amalleriyle istihsal ederler.

İnsanlar çalışırlarsa rızk-ı kerimlerini, saadet-i dareynlerini temin etmiş olurlar. Atalet, bataet içinde kalarak ebna-yı cinsine arz-ı ihtiyaç edenler ömürlerini, hayatlarını zillet ve esaret içerisinde ifna eylerler. Tok gözlülük hürriyet, açgözlülük esarettir. Emin bir mesleğe salık olarak daire-i kanaatte çalışmak calib-i saadettir. Kanaatsizlik edip iktidarının fevkinde işlere girişmek ise bâdi-i zillet ve mucib-i hacalettir.

Ulema, üdeba, ümera, ukala bir milletin şayan-ı ihtiram ricalidir. Her hayrı besleyen vifak, her şerri besleyen nifaktır.

İnsanları daire-i müsavatta görmeyenler insaniyetin kadrini takdir edemeyenlerdir.

Bir milletin mizan-ı terakkiyatı kadınlarının iffetleri, adab-ı milliyelerine suret-i temessükleri, derece-i kanaatleridir. Dinine, mezhebine sadık olan bir kavim uhuvvet-i milliye esaslarını da tahkim ederse ilelebet payidar olur.

İnsanların en kıymetli malları namuslarıdır. İnsanların bihakkın insan olabilmeleri için mutlaka namus ve vicdana malik olmaları iktiza eder.

Cenabıhak nedameti insanlara gayet kıymetli bir fazilet olarak bahşetmiştir. Biz Müslümanlara uhuvveti tavsiye buyuran din-i İslâmın emir ve tembihi tahtındaki sahra-yı ihtimalat gayet vasidir.

Terakkiyat-ı İslamiyenin şerait-i esasiyesi saika-i hiss-i uhuvvetle manen ve maddeten yekdiğerine muavenet etmek ve birbirinin noksanlarını ikmal ederek kendilerini tarik-i terakkiyata sevk eylemek gibi şayan-ı takdir bir bina-yı uhuvvete müstenittir.

Hatib-i zişan burada sözüne nihayet verdi. Halka-i tedrisinde hazır bulunan zevata arz-ı veda ederek meclisten çıkıp gitti. Meclis de yavaş yavaş dağıldı. Mütebaki

beş kişi benim bulunduğum tarafa, ağacın sâkına doğru gelmeye başladıkları esnada içlerinden biri arkadaşlarına hitaben, “Yahu! Hazır vaktimiz varken şu latif havadan, güzel manzaradan biraz daha istifade etsek olmaz mı?” demesi üzerine diğer dört zat, “Pekâlâ olur..” dediler. Ağacın sâkına yakın bir mahalle oturdular. Bir müddet aralarında amik bir sükûnet hükümferma oldu.

Ba'de baş tarafta oturan ve diğerlerinden daha mü-sinn bulunan bir pir-i ruşen-zamir başını kaldırıp diğerlerine hitaben, “Arkadaşlar!” dedi, “Allah'ın hikmetine, insanların talihine, dünyanın haline bir türlü akıl ermiyor. El üstünde tutulması lazım gelen insanlar ekseriya pay-i hakaret altında, hakir, zelil bir halde yaşıyorlar.

Arkadaşlar! Elinizi kalbinizin üstüne koyunuz da tekmil mevcudiyet-i hissiyenizle düşününüz: Bu asır insanların talihinde ne büyük tahavvulat var! Şeyh efendi bugünkü dersinde kanun ve ahkâm-ı insaniyeyi pek sade, pek basit bir surette izah etti. Pak-cevher olan kulub-ı insaniyede merkûz bulunan havass-ı âliyeyi, hazine-i servet-i lamütenahi yolunda tefsir eyledi.

Görürsünüz ki insanlar bugün bir devr-i nuhusette imrar-ı hayat ediyorlar. İnsanca yaşamak yolunu kaybetmişler. Nefis ve arzularına tâbi olarak fezail-i insaniyeyi iptal eylemişler. Kanaat kalkmış, bet bereket azalmış, beynlerindeki revabit-ı meveddet münkesir olmuş, ahlak bozulmuş. Hürmet, itaat kalmamış.

Cansız, ruhsuz, işsiz, esersiz, tembel bir halde imrar-ı evkat ediyorlar; hudayinabit otlar gibi vukuat-ı ruzmerreye tâbi oluyorlar. Hayat-ı içtimaiyelerinde bir esas, bir tat, tuz yok. Çocukların oyunları gibi muhakemesiz, neticesiz bir hayatta yaşayarak gönüllerini ikmal ediyorlar.

Bu asr-ı masîr terakkiyatından olmak üzere meydana konularak iftihar edilen asarın birçoğu nümâyîş kabilin-

den şeylerdir. İdame-i sefahat, rezalet nokta-i nazarından icat ve ihtira olunmuşlardır. Ekserisi de hayat-ı nev-i beni beşeri zehirlemek, yakmak, yıkmak, harap etmek için düşünölmüş, yapılmış, meydan-ı iftihara çıkarılmıştır.

Hayat-ı insaniye, fezail-i ahlakiye, sıhhat-i umumiye, heyet-i içtimaiye, maişet, merhamet, muavenet, milliyet, kavmiyet esasları gibi ulum-ı ciddiye ve hakikiyeye, insanlığa layık bir surette asla çalışılmamıştır. Hayat-ı nev-i beni beşerin asıl muhtaç olduğu bu ulûmdan bir tanesi bile hakkıyla meydana çıkarılarak insaniyete hizmet edilmemiştir. 20. asrın Avrupa terakki-perveranı her neye çalışmışsalar çalıştıkları şeyleri vakıa saha-i vücuda getirmişler; fakat çalışmadıkları şeylerin de büsbütün cahili kalmışlar.

Mükemmel binalar yapmışlar, tezyinat için binlerce eşya vücuda getirmişler; nakliyatlarını enva-i vesait icadıyla teshil etmişler, istirahatlerini temin eylemişler; azametlerini ve gururlarını muhafaza için rütbe ve servet kazanmışlar, elhasıl yapmadık bir şey bırakmamışlar; fakat bunlar hep gösteriş kabilinden şeylerdir. Bunları vücuda getirmek hususunda sarf olunan gayretlerin hangisi ruh-ı kemalat-ı beşeriyeye hizmet ediyor?

İnsanlığa taalluk eden vezaif pek çoktur; 20. asr-ı medeniyet denmekle iftihar olunan yalancılık, riyakârlık, muzırlık zamanında insanlar okuyup öğrendikleri ilimlerin âlimi olsalar bile tatbikat cihetinin cahilidirler.

Hazreti Âdem'den beri saha-yı âleme gelip giden insanların ehliyetleri, faziletleri, meziyetleri ebna-yı cinslerine muavenet yolunda sarf ve tatbik olunurken bu asrın yalancı medeniyet-füruşları dünyayı nefislerine hasretmek için enva-i hiyaneti, her türlü melaneti irtikâptan çekinmiyorlar.

Düşünmemişler ve düşünmüyorlar ki şimdiye kadar gelip giden ve hükmi galibiyetleriyle, şiddet-i zulüm ve

taannütleriyle âlemi ellerinde bir bazıçe-i emel gibi oynatan mütegalibelerin kendileri de, evlat ve ahfatları da hatta ataları bile mahv ve nabut olmuştur.

20. yüzyılın asayişine kapılanların muvazene-i ilmiye ve tefekkürat-ı zihniyeleri gördüklerini beğenmekten ibaret kalıyor; onlar mantıksız, hesapsız birtakım hayalata kapılarak ömürlerini, hayatlarını o alayış cereyanının o su-i tehacümü önünde ikmal-i enfas-ı hayat edinceye kadar sürükleyip gidiyorlar.

Dünyaya yaşamak için gelen insanlar hakk-ı hayata malik oldukları halde kendi hayatları hesabına hürriyet-i tammelerini istihsal etmek ve insanca, mertçe yaşamak için çalışacakları yerde bilakis vukuat-ı ruzmerreye, heva ve heveslerine tâbi olup mesleksiz, idaresiz, usulsüz ve nizamsız bir gidişle ne nefislerine ne ebna-yı cinslerine ne de muhit-i içtimaiyelerine bir hayırları, bir faydaları olmayarak tatsız, lezzetsiz bir hayat geçiriyorlar.”

Pir-i ruşen-zamir burada biraz tevakkuf ettikten sonra arkadaşlarına hitaben, “Yahu! Söylemek hakkı sırf bana, dinlemek hakkı da ancak size ait olduğunu kim tasdik etti ki bila-itiraz beni bu kadar söyletip dinlediniz?” demesi üzerine muhataplarından biri, “Molla Davut, siz söylediniz, biz de dinledik, müstefit olduk, havanın letafeti, mevkinin münasebeti, mübahasenin nezaketi sayesinde sürur ve kederle karışık, nim tatlı, nim acı bir vakit geçirmiş olduk...” deyince hep gülüştüler.

Binaenaleyh başta oturan zat hemen ayağa kalkıp arkadaşlarına, “Artık gidelim,” deyince hep kalkıp benim bulunduğum tarafa teveccüh ettiler. Ben korkmaya başladım. Telaş ederek kendimi onlara göstermemek istedimse de içlerinden biri nasılsa beni görüp arkadaşlarına haber verdi. Beşi birden bana doğru gelince ben de karşılarına çıkmaya mecbur oldum.

Beni bir müddet tepemden tırnağıma kadar hadde-i

tetikten geçirdiler. İhtiyar olan zat bana, “Sen burada ne geziyorsun?” diye sual etti.

Ben de cevaben dedim ki:

“Biraz hava almak, gönlümü teselli etmek için bu dağlarda dolaşıyorum.”

“İsminiz?”

“Nazım.”

“Nerelisiniz?”

“Erzurumlu.”

“Hangi kavme mensupsunuz?”

“Türk kavmine.”

“Erzurum’da kimlerdensiniz?”

“Molla Davutzadelerden.”

Molla Davut kelimesini işitince ihtiyarın levni ta-gayyür etti. Arkadaşları gülüşerek latife tarzında yekdi-ğerine anlayamadığım bir şeyler söylediler. İhtiyar biraz daha yanıma yaklaşarak sual etti ki:

“Ceddiniz Molla Davut hakkında ne gibi malumatı-nız vardır?”

“Ecdadımızdan mevrus elimizde bir silsilename var ise de şimdi nezdimde bulunmadığı cihetle bu bapta size kati bir şey söyleyemem.”

“Ecdadınızın kabirleri nerededir?”

“Erzincan Kapısı Mezarlığı’nda.”

Benden bu cevabı alınca ihtiyar, arkadaşlarına baka-rak, “Yahu,” dedi, “bu bizim evlat. Dört yüz sene sonra benim ecdadımın namını ve namusunu makam-ı iftihar-da taşıyan bu Nazım benim torunum. Hakkın inayetine, kudretin semahatine hamd ü sena olsun ki bu anda beni torunuma mülaki kıldı. Arkadaşlar, bu dakikada ben teb-rike şayan bahtiyarlardanım. Dört asır sonra torununun torununun torununu görebilmek hakikaten bahtiyarlık değil midir?”

“Evet, büyük bahtiyarlıktır..” deyip o dört zat beht

ve hayret içinde buldukları halde ceddimi tebrik ettikten sonra sevimli ve nurani yüzleri, latif simalarıyla bana da iltifat eyleyince hemen kemal-i tazimle gidip her birinin ayrı ayrı ellerini öptüm.

İçlerinden birinin, “Yahu! Bizden sonra geçen şu dört yüz senelik zamanın eyyam-ı hayatiyesindeki inkılabı bir noktada cem ederek o zamandan bu âna kadar vuku bulan terakkiyat ve tedenniyat beynindeki mübayanetleri münakaşa etmek ve beynlerindeki farkları bulup meydana çıkarmak zannolunduğu kadar kolay bir şey değildir...” demesine cevaben ceddim Molla Davut’un o zata bakıp, “Ashab-ı Kehf hikâyesine müşâbih olacak değil mi?” mü-talaasında bulunması benim de sefine-i efkârımı derya-yı tefekkürata sevk etti, derin derin düşünmeye başladım. İki-üç asırdan beri talih-i na-sazımız iktizasından mıdır nedir, biz Osmanlıların başımıza gelen silsile-i vukuat-ı elimeyi ve bunların mucip olduğu perişaneyeti şöyle bir fikrimden geçirdim; duçar-ı havf ve dehşet oldum. Ceddime ve rüfekasına karşı hicabımdan titredim.

Kendi kendime, “Bu zatların bu kadar iltifatına karşı eğer şimdiki mevcudiyetimizden, suret-i idare-i umuru-muzdan, ahlakımızın bozukluğundan şayet kendilerini haberdar edecek olursam ihtimal ki mükemmel bir dayak yedikten sonra kemal-i hakaretle huzurlarından da kovulurum. Şimdi benim için hüsn-i tarik herçibadabat deyip onların da mazide işlemiş oldukları hatalardan bahisle bugün başımıza gelen felaketlerin asıl müsebbipleri kendileri olduğunu saklamaksızın, çekinmeksizin açıktan açığa yüzlerine karşı söyleyerek kendimi müdafaa etmektir. Tabiidir ki herkes kendi hatasını daha iyi bilir. Onun için onlar da vaktiyle işlemiş oldukları hataları derhatır ettikçe bizim kusurlarımıza, noksanlarımıza nazar-ı müsamahayla bakmaya mecbur olacaklardır...” deyip mukabeleye hazırlandım.

Arabalarımız Salacak İskelesi'ne doğru iniyordu. Başımı kaldırdım. Müsadif-i nazarım olan dehşetli bir köprü tüylerimi ürperti çünkü ömrümde bu kadar azametli, bu derece dehşetli bir şey görmemişim. Bu köprü üç kat olarak inşa edilmiş. En üst katında insanlar karıncalar gibi kaynaşıyorlardı. Şimendifer, araba, otomobil gibi vesait-i nakliye köprünün birinci ve ikinci katından gelip gidiyorlardı.

"Rüyada Terakki ve Medeniyet-i İslamiyeyi Rüyat tahayyül ettiği ideal toplumu ince ve hayli ilginç ayrıntılarla betimleyen, bugünden o güne nasıl ulaşıldığını/ulaşılacağını açıklama çabası gösteren, yazıldığı dönemde görülmemiş kimi uygulamaları ayrıntılandıran ve okurlarında böyle bir toplum yaratma yönünde arzu uyandırma kaygısı güden bir eser ve bu yönleriyle döneminde yazılan benzer eserler arasında 'en ütöpik' anlatılardan biri olarak nitelendirilebilir."

Engin Kılıç

Yüzyıllar sonrası... Köprülerle, fabrikalarla, geniş bulvarlarla, dev binalarla dolmuş, on milyon nüfuslu bir İstanbul... Herkesin sadece daha verimli olmaya çalıştığı, tembelliğin, olumsuz düşüncelerin tamamen ortadan kalktığı bir cennet hayali. İlk olarak 1913'te basılan *Rüyada Terakki ve Medeniyet-i İslamiyeyi Rüyat*, edebiyatımızın ilk ütopyalarından biri.

#edebiyatımızınmirası #ütopya #gelecek #modernosmanlı
#teknoloji #bilimkurgu

can

canyayinlari.com | f | | | canyayinlari

roman

ISBN 978-975-07-5259-9

9 789750 752599